

ПРОБЛЕМИ ПРАКТИКИ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ РОЗРАХУНКІВ

Досліджено основні аспекти обліку, аналізу та контролю грошових розрахунків суб'єктів господарювання. Розкрито проблемні питання практичного характеру грошових розрахунків, окреслено напрями їх вирішення

Постановка проблеми. У процесі господарської діяльності підприємств здійснюються поточні розрахунки та платежі у грошовій формі. Сукупність грошових розрахунків є грошовим потоком, який може утворитися в результаті операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

Вихід з кризової ситуації економіки в Україні потребує постійного удосконалення управління господарськими процесами. Прийняття ефективних управлінських рішень можливе лише за умови володіння необхідною інформацією про стан розрахунків підприємства із своїми контрагентами, про рух грошових коштів. У зв'язку з цим гостро постають питання вдосконалення управління формуванням та використанням фінансових ресурсів підприємства. Підвищення якості управління пов'язане з опануванням сучасними методами оцінки стану розрахунків, аналізу та прогнозування їх розвитку, з формуванням комплексного підходу до оцінки взаємовпливу показників фінансово-господарської діяльності підприємства. Необхідність підвищення темпів і ефективності сучасної економіки в нових умовах господарювання вимагає удосконалення системи управління, прогнозування, економічного стимулювання і досягнення на цій основі подальшого підвищення ефективного використання грошових розрахунків в діяльності господарюючих суб'єктів. Все це в значній мірі залежить від удосконалення бухгалтерського обліку як інформаційної бази управління господарською діяльністю підприємства, а також від дієвості застосування на практиці системи узагальнення результатів економічного аналізу, контролю з урахуванням вимог економіки, та визначає актуальність дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Розвитку теорії та практики організації обліку, аналізу та контролю грошових розрахунків присвячено роботи вітчизняних науковців – М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, О.М. Петрука, Н.О. Гури, І.К. Дрозд, О.І. Коблянської, В.Г. Швеця, В.О. Шевчука та інших. Разом з тим, недосконалість практичних аспектів організації обліку, аналізу та внутрішнього контролю за грошовими розрахунками на підприємствах визначають доцільність дослідження.

Мета статті. Метою статті є визначення напрямів вирішення проблемних аспектів обліку, аналізу та контролю грошових розрахунків в системі управління підприємством.

Викладення основного матеріалу дослідження. Грошові розрахунки, що здійснює підприємство, проводяться через установи банку в готівковій та в безготівковій формі. Готівкою проводять розрахунки з оплати праці, виплат пенсій, премій, дивідендів, надання коштів на відрядження. Також частину продукції підприємства реалізують за готівку. В такому випадку приймання готівки в касу проводять за прибутковими ордерами. Розрахунки готівкою здійснюються відповідно до інструкції "Про касові операції в банках України" НБУ. Отримання готівки з поточного рахунку здійснюється з використанням грошового чека. Усі надходження й видачі готівки у національній валюті підприємства відображаються в касовій книзі.

Безготівкові розрахунки в господарській діяльності підприємств України регулюються інструкцією "Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті"

Національного банку, яка розроблена згідно із Законом України "Про банки і банківську діяльність", іншими законодавчими актами України та нормативними актами Національного банку України. Інструкція визначає загальні принципи організації безготівкових розрахунків у національній валюті України, їх види, стандарти документів та порядок їх обігу, що впроваджуються в господарський оборот України.

У процесі здійснення розрахунків велике значення має оперативність прийняття рішення, проведення господарської операції, отримання необхідної інформації. Для підприємств, які мають великі грошові обороти важливо знати залишок грошових коштів на рахунку у певні моменти часу. З великим об'ємом роботи бухгалтер може не мати фізичної можливості передавати інформацію особисто в паперовому вигляді до банку. Тому використання інформаційних технологій в обліку значно прискорюють потік інформації. При здійсненні розрахунків підприємства можуть застосовувати систему "клієнт-банк", яка забезпечує:

- передачу повідомлень між підприємством та банком у зашифрованому вигляді за допомогою сертифікованих засобів захисту;

- передавання розрахункових документів між банком і клієнтом як у банк, так і в автоматизоване робоче місце клієнта.

Банківська частина системи "клієнт-банк" забезпечує перевірку наведених електронних підписів на кожному електронному розрахунковому документі клієнта та за платіжним файлом у цілому, тому питання конфіденційності не порушується.

Грошові потоки суб'єкта господарювання пов'язані з такими основними напрямками:

- забезпечення процесу виробництва;
- реалізація продукції (відшкодування витрат, формування доходів);
- сплата податків, обов'язкових платежів, зборів;
- забезпечення спільної діяльності підприємств;
- забезпечення функціонування кредитних договорів.

Процес забезпечення виробництва та реалізації продукції певною мірою залежить від здійснення грошових розрахунків підприємством за придбання матеріалів, сировини, палива, тарних матеріалів, з оплати праці найманих працівників. При цьому в залежності від того, хто здійснює грошові розрахунки: дебітор чи кредитор – може будуватися бухгалтерський облік на підприємстві. В свою чергу грошові розрахунки як дебетові, так і кредитові відображають стан заборгованості між підприємством та контрагентами.

Зі зміною методичних засад ведення обліку грошових розрахунків після реформування бухгалтерського обліку у підприємств виникло багато проблем і невідповідностей практики ведення обліку запропонованій методиці. Загострюються проблеми обліку вимогами законодавчих актів з оподаткування та інших питань економіки, зокрема, це необхідність виписки податкових накладних, визначення валових витрат при отриманні товарів з урахуванням дати здійснення операції та категорії постачальника, визначення податкового зобов'язання з ПДВ тощо [2, с. 229].

У процесі бухгалтерського обліку розрахункових операцій найчастіше трапляються порушення обліку

дебіторської та кредиторської заборгованості. Зокрема, не використовуються бухгалтерами для обліку грошових розрахунків субрахунки 681 "Розрахунки за авансами одержаними" і 371 "Розрахунки за виданими авансами" при отриманні (здійсненні) передоплати. Інструкцією № 281 передбачено використання цих субрахунків для чіткого розмежування дебіторів та кредиторів підприємства. Але не усі підприємства в обліку використовують беруть до уваги рекомендації, бо вони є досить зручними для синтетичного обліку грошових розрахунків, але в аналітичному обліку їх використання ускладнено. Наприклад, на підприємстві, що займається постачанням послуг технічного обслуговування автомобілів, неможливо провести чітку межу між кредиторами та дебіторами. Контрагенти, які здійснили попередню оплату за ремонт автомобіля, є кредиторами підприємства, а ті, хто винен кошти за фактом ремонту – дебіторами. Але при надходженні грошових коштів на підприємство їх відображають на субрахунок 361 "Розрахунки з покупцями та замовниками" в обох випадках. В бухгалтерському обліку це відображається проведенням:

Дт 31 "Рахунки в банку"

Кт 361 "Розрахунки з покупцями та замовниками".

У зв'язку зі специфікою діяльності підприємства з технічного обслуговування автомобілів, за якої кошти надходять лише під конкретний виставлений рахунок (прописану калькуляцію ремонту), саме субрахунок 361 "Розрахунки з покупцями та замовниками" є зручним

для оцінки дебіторської та кредиторської заборгованості. Тобто, формуючи оборото-сальдову відомість по субрахунку 361, можна чітко визначити стан заборгованості за розрахунками на даний момент, адже дебітори підприємства часто стають кредиторами і навпаки.

Також на підприємствах зазначеної сфери послуг виникають проблеми з нарахуванням резерву сумнівних боргів, що потребує розроблення законодавчих актів щодо його регулювання. При застосуванні субрахунків 681 "Розрахунки за авансами одержаними" і 371 "Розрахунки за виданими авансами" немає чіткого регламентованого алгоритму нарахування резерву сумнівних боргів. Що ще раз доводить доцільність суб'єктивізму у застосуванні саме субрахунку 361 для грошових розрахунків.

Взагалі, на великих підприємствах облік грошових розрахунків може вести цілий відділ бухгалтерії або декілька чоловік. Пояснюється це значним обсягом роботи та витраченого часу, складністю обліку в залежності від спеціалізації підприємства та галузі діяльності.

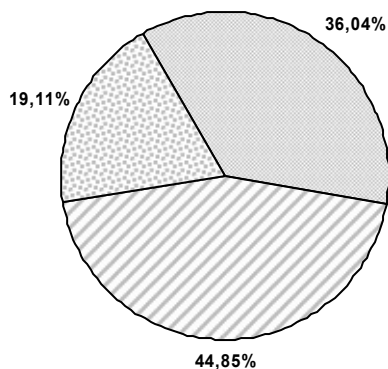
Значним за трудомісткістю на підприємстві сфери технічного обслуговування автомобілів є аналіз грошових розрахунків. Шляхи надходження грошових коштів на підприємства аналізуються з метою максимального виявлення та уникнення ризиків, підвищення ефективності діяльності підприємства (табл. 1). аналіз грошових розрахунків дозволяє контролювати фінансову дисципліну за рухом грошових коштів підприємства (надходження, вибуття), а також виявляти порушення та зловживання.

Таблиця 1. Аналіз динаміки грошових коштів на ТОВ "Автосервіс" за 2008-2009 рр. (тис.грн.)

Показники	2008 р.	2009 р.	Відхилення, +,-
Приток грошових коштів			
Всього:	255,2	937,5	+692,3
Каса	103,9	373,4	+269,5
Поточний рахунок	147,6	553,9	+406,3
Валютний рахунок	--	--	--
Інші грошові кошти	3,7	10,2	+6,5
Відтік грошових коштів			
Всього:	252,5	937,4	+684,9
Каса	103,9	373,4	+269,5
Розрахунковий рахунок	144,9	553,8	+408,9
Валютний рахунок	--	--	--
Інші грошові кошти	3,7	10,2	+6,5

Аналізуючи дані табл. 1, можна зробити наступні висновки: всього приток у 2009 році в порівнянні з таким же періодом 2008 року збільшився на 27,2% з них: у касі - на 27,8%, на поточному рахунку – на 26,7%, приток інших грошових коштів на 36,3%, а загальний відтік за всіма показниками за періоди, що аналізуються, становить 26,9%, втому числі: по касі – 27,8%, по поточному рахунку – 26,1%, інші грошові кошти – 36,3%.

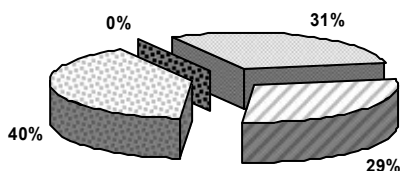
Для того, щоб розкрити реальний рух грошових коштів на підприємстві, оцінити синхронність надходження і витрачання грошових коштів, а також взаємопов'язати величину одержання фінансового результату з станом грошових коштів, потрібно проаналізувати всі напрямки їх надходження. Структуру відхилень притоку та відтоку грошових коштів 2008-2009 рр. проілюстровано на рис. 1, 2.

Умовні позначення:

- Каса
- Розрахунковий рахунок
- Валютний рахунок

Рис.1. Структура відхилень притоку грошових коштів на ТОВ "Автосервіс" за 2008-2009 рр.

Умовні позначення:

- Каса
- Розрахунковий рахунок
- інші грошові кошти

Рис.2. Структура відхилень відтоку грошових коштів на ТОВ "Автосервіс" за 2008-2009 рр.

Основними джерелами надходження грошових коштів підприємства є виручка від реалізації послуг (ремонт автомобілів та технічного обслуговування), товарів, а також попередньої оплати від замовників. Витрати грошових коштів пов'язані з погашенням заборгованості перед постачальниками за автозапчастини та іншими контрагентами за товари і послуги, перед бюджетом, органами соціального страхування, робітниками і службовцями із заробітної плати.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, облік, аналіз та контроль грошових розрахунків вимагають удосконалення в практичних аспектах, які мають базуватися на основних засадах:

- безготівкові розрахунки здійснюються через банк шляхом перерахування коштів з рахунку платника на рахунок одержувача коштів;
- кошти підлягають обов'язковому зберіганню в банках, за винятком залишків готівки в касі;
- розрахункові документи банк приймає до виконання в межах наявних коштів на рахунку клієнта;
- розрахунково-касове обслуговування своїх клієнтів банк здійснює на договірній основі;
- підприємства самостійно обирають форми розрахунків та вказують їх при укладенні між собою договорів;
- кошти з рахунку клієнта списують за розпорядженням його власника, крім окремих випадків, передбачених законодавством;
- аналіз грошових розрахунків дає змогу контролювати дебіторську та кредиторську

заборгованість, регулювати їх погашення, зменшувати ризики діяльності підприємства;

– методичні рекомендації з обліку грошових розрахунків мають застосовуватися з урахуванням специфіки діяльності підприємства.

– клієнт-банк дозволяє здійснювати миттєві розрахунки між підприємством та контрагентами, що прискорює погашення дебіторської та кредиторської заборгованості.

Список використаної літератури:

1. Білуха Н.Т., Дмитренко М.Г., Микитенко Т.В. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит:[підручник]/ За ред.проф. Білухи М.Т. – К.: Українська академія оригінальних ідей, 2006. – 888 с.
2. Гура Н.О. Облік видів економічної діяльності: [навч. посіб.]. – К.: Знання, 2004. – 541 с.
3. Гура Н. Облік розрахунків з дебіторами і кредиторами на прикладі житлово-комунального господарства / Надія Гура // Бухгалтерський облік і аудит.- 2005. – 4. – С. 29-35.
4. Дрозд І.К., Шевчук В.О. Державний фінансовий контроль. [навч. посіб.].–К.: ТОВ "Імекс-ЛТД", 2007. – 304 с.
5. Коблянська О.І. Фінансовий облік: [навч. посіб.]. – К.: Знання, 2004. – 473 с. – (Київському національному університету імені Тараса Шевченка – 170 років).
6. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: [підручник]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 526 с.

КАЩЕНКО Олена Іванівна – аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка

